

U slučaju elektrane Stanari, kineski kapital je nastavio operacije štetnu za okolinu, saradnjom sa lokalnim akterima, podrivajući poštovanje evropskih ekoloških standarda. Dongfang Electric, kineska državna kompanija, izgradila je „prljavu“ elektranu za lokalnog privatnog investitora, koji se oslanjao na dostupnost kineskog finansiranja za projekte povezane sa ugljem, u vreme kada je evropsko finansiranje bilo usmereno na dekarbonizaciju.

Termoelektrana Stanari smeštena je na severozapadu Republike Srpske. Lokacija se nalazi pored jednog od najvećih polja lignita u regionu, koji se kopa od 1948. godine, kada su naponi za elektrifikaciju doveli do otvaranja brojnih otvorenih kopova širom bivše Jugoslavije. Rudnik je 2004. godine preuzela kompanija Energy Financing Team (EFT), veliki privatni trgovac električnom energijom u regionu, na čelu sa srpskim privrednikom Vukom Hamovićem.

Pošto je lignit težak i može spontano da sagoreva, nije idealan za prevoz na velike udaljenosti. Za kompaniju koja trguje električnom energijom, kao što je EFT, stoga, izgradnja elektrane pored rudnika mora biti cilj, iako nije bila prisutna u energetske strategiji entiteta do 2008. godine, kada je potpisana koncesija za eksploataciju rudnika i izgradnju nove elektrane između vlasti Srpske i EFT-a. Koncesija dogovorena 2008. godine odnosila se na elektranu snage 420 MW, koja bi godišnje isporučivala 3.000 GWh, što je više od polovine ukupne proizvodnje u Republici Srpskoj. Međutim, brzo je ta obaveza smanjena na 2.000 GWh, nizom aneksa koji pre svega odgovaraju potrebama EFT-a.

Kako je projekat dobio zamah, aktivisti za zaštitu životne sredine postali su zabrinuti zbog potencijalnog finansiranja projekta od strane Evropske banke za obnovu i razvoj, koji se, međutim, nikada nije realizovao, jer se banka distancirala od finansiranja projekata vezanih za uglj 2013. godine.

Upravo je u ovu situaciju ušao kineski tim, koji su vodili Kineska razvojna banka (CDB) kao finansijer i Dongfang Electric kao izvođač. Postrojenje, koje je počelo sa radom 2016. godine, koštalo je oko 550 miliona evra, od čega je 350 miliona evra obezbeđeno iz kredita CDB. Iako se kineski finansijer navodno bavio privatnim biznisom, a ne državnim, uloga države domaćina bila je presudna u realizaciji projekta.

Vlada Srpske podržala je TE Stanari na dva načina, izmenom domaćih propisa i zakona i smanjenjem troškova za EFT. Pored mogućnosti tajnih garancija, Republika Srpska nije mogla da deluje kao garant za kredit CDB-a. Štaviše, zakoni entiteta nisu dozvoljavali da se koncesiona prava prebace na novog koncesionara u slučaju neplaćanja ili bankrota, što bi moglo imati ozbiljne posledice za kinesku banku. Stoga je u junu 2011. godine vlada donela nova pravila koja su stvorena u cilju ublažavanja strahova kineske banke. Omogućavajući

prenos prava koncesije „... kada nosilac koncesije ne može realizovati svoje obaveze prema poveriocu...” država je dozvolila EFT-u da koristi svoja koncesiona prava kao obezbeđenje zajma.

Pored regulatorne podrške, država je takođe smanjila troškove operatora postrojenja smanjujući koncesione naknade za proizvodnju električne energije iz uglja sa 3,6 na 0,2 odsto ukupnog prihoda i izuzevši je u potpunosti od takse za iskopavanje uglja izmenom zakona o koncesijama, koje se efektivno odnose samo na EFT.

Jedna od najvećih promena dogodila se i pre nego što je postrojenje izgrađeno. Uticaj postrojenja na životnu sredinu izazvao je zabrinutost među grupama za zaštitu životne sredine i lokalnim stanovnicima mnogo pre uključenja kompanije Dongfang Electric i CDB. Prvobitni plan za praškasti superkrični kotao maksimalnog kapaciteta 420 MW dogovoren 2008. godine tokom pregovaračkog procesa izmenjen je u dizajn snage 300 MW zasnovan na podkritičnom cirkulišućem fluidizovanom kotlu. Iako je ova tehnologija pogodnija za spaljivanje podstandardnog uglja kao što je lignit, redizajn je značio da je energetska efikasnost postrojenja takođe pala i da TE Stanari neće ispuniti standarde EU direktive o industrijskim emisijama u budućnosti. Još važnije, iako je redizajn bio drastičan i uključivao ugradnju manje efikasnih tehnologija, Republika Srpska je odlučila da nije potrebna nova studija procene uticaja na životnu sredinu.

Slučaj Stanari pokazuje kako kinesko finansiranje može završiti projekte finansiranja sumnjive provenijencije, podržati netransparentnu praksu i doprineti kašnjenju procesa dekarbonizacije. Ali takođe pokazuje da su lokalni akteri poput EFT-a od presudne važnosti za dovođenje kineskog paketa finansiranja u TE Stanari i demonstrira ključnu ulogu države domaćina u slabljenju zaštite životne sredine, odricanjem od zahteva za novom EIA i smanjenjem naknada za koncesiju za proizvodnja električne energije iz uglja.

Dalje, kao u slučaju Kostolca u Srbiji, izgradnja nove elektrane na ugalj samo nekoliko kilometara dalje od granica EU označava jaz u regulaciji emisija u regionu, koji održava nejasnu perspektivu pristupanja Bosne i Hercegovine, omogućavajući odlaganje primene strožijih normi EU koje su stupile na snagu u 2017. godini.

Osim TE Stanari, planirano je još šest elektrana na ugalj sa kineskim finansiranjem, od kojih su tri (Banovići, Tuzla 7 i Gacko II) u naprednoj fazi pregovora. EU možda ukida ugalj u svojim državama članicama, ali kineski ugovarači grade nove elektrane na ugalj na njenom pragu - elektrane koje će električnu energiju izvoziti u EU. Još jednom, sinergija neuspeha u ime lokalnih i regionalnih aktera aktivno podstiče ekološki neodržive prakse kineskih investitora.

Izvor: journals.sagepub.com

Zaštita životne sredine i kineski kapital u BiH: TE Stanari